

תגובות

מטחנת אשפה בשבת / הרב בנימין דה לה פואנטה

בגיליון 'אמונת עתיך' 145, עמ' 28-29, התייחס הרב הראל דביר ממכון צומת לשאלת השימוש במטחנת אשפה המופעלת באמצעות שיעון שבת בשבת. השואל כתב: האם יש אפשרות להפעיל אותו... כך שהפסולת תצטבר בצינור שמתחת לכיור, ובשעה כלשהי (אפשר באמצע הלילה) היא תיטחן?

בתשובתנו לשואל, כתב הרב המשיב שהגם שמדובר בגרמא, שכן המטחנה אינה פועלת כעת, אלא תפעל בזמן מאוחר יותר, והגם שמדובר במלאכה שאינה צריכה לגופה, אף על פי כן מלאכה שאינה צריכה לגופה מותרת בגרמא רק במקום הפסד (כדוגמת גרם כיבוי). ואם כן, צירוף גרמא ומלאכה שאינה צריכה לגופה אינו מועיל להתיר לכתחילה. אך יש לעיין בדבר, אם לאדם יש כיור מסוג זה שבזמן כלשהו בשבת מופעלת מטחנת האשפה, האם נאמר שאסור לאדם זה לשטוף כלים, שכן הוא מכניס אוכל למטחנה? נראה פשוט שאין לומר דבר כזה. שגם אם נאמר שגרמא במלאכה שאינה צריכה לגופה מותרת רק במקום פסידא, נראה שכדי לא לפגוע בעונג שבת של אדם, שרוצה לשטוף כליו, הדבר יהיה מותר.¹ ואם נאמר, שיהיה אסור לאדם לערוך בערב שבת שיעון שבת כזה, מהיכא תיתי לומר כן, אחר שאיננו פוסקים שאדם מצווה על שביתת כליו בשבת? אם כן, נראה כי המסקנה אינה מוצדקת למעשה. אך כדי לרדת לסופה של סוגיה זו, נראה שיש לדון מה יהיה הדין אם האדם מבקש לשטוף את כליו בכיור בשעה שמטחנת האשפה עובדת (ולא כפי שכתוב בשאלה, שהמטחנה תפעל רק לאחר זמן). הרב המשיב החשיב טחינה כזו כמלאכה שאינה צריכה לגופה שלדבריו 'היא קרובה לאיסור תורה, ולפי הרמב"ם וסיעתו (הקטנה) היא אסורה מן התורה'. אך נראה שיש לדון מצד נוסף. לא רק שמדובר כאן במלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא שמדובר במלאכה שיש בה מקלקל, כדרך שנאמר בגמרא (שבת עג"ב):

אמר רבי אבא: החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה - פטור עליה. ואפילו לרבי יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הני מילי - מתקן, האי - מקלקל הוא.

'טחינת' האשפה אינה מלאכת תיקון, אלא מלאכת קלקול. התיקון הצדדי שצינורות הכיור יהיו פנויים, הוא כחופר וצריך לעפרה.² כך שבוודאי שאין זה קרוב לאיסור תורה, ואף

1. ע' בדברי הגר"א וייס שכתב כדברים הללו, 'גרמא בשבת', אתר 'מנחת אשר': 'ובעצם דין גרמא בשבת נקטו רוב רובם של הראשונים דמותר לכתחלה ואין בו איסור כלל, אלא שהרמ"א סימן של"ד סעיף כ"ב החמיר בזה וכתב דאין גרם כיבוי מותר אלא במקום הפסד, ומקורו במרדכי שבת סימן שצ"ט ע"ש, ובני"ד נראה פשוט דהיכי דאי אפשר ויש צער וטירחא יתירא לא גרע מהפסד, ובפרט שעצם דברי הרמ"א שנויים במחלוקת והרמ"א סתר דבריו בסימן תקי"ד סעיף ג' ובשער הציון שם ס"ק ל"א כתב דדברי הרמ"א אין להם מקור, וכבר תמה בזרע אמת סימן מ"ד על דברי הרמ"א שפסק כשיטה אחת במרדכי נגד רוב הראשונים, וכיון שרבים מן האחרונים חלקו עליו ובכללם הט"ז והמג"א שם ספק דרבנן לקולא, ועיין בט"ז תקי"ד שהשיג על הרמ"א והסיק דבצורך קצת יש להקל'.

2. ע' במאמרו של הרב לוי יצחק הלפרין, 'מדיח כלים מוסדי בשבת', פעמי יעקב מד, תש"ס פב-פז,

לדעת הרמב"ם וסיעתו פטור עליה. וכל זה כאשר המטחנה טוחנת בזמן שהאיש עושה את המלאכה. אך אם המטחנה אף אינה טוחנת, אלא ש'סוף המטחנה לטחון', הרי פשוט שאין שום מקום לאסור איסור דרבנן בגרמא כזאת. אך נראה שיש להוסיף כאן עוד נקודה לדיון. ב'שמירת שבת כהלכתה' (פי"ב סעי' יח) התייחס לכיור אשר המים נשפכים מתוכו על זרעים וכך כתב בשם הגרש"ז אויערבך:

כיור אשר המים הנשפכים לתוכו זורמים דרך צינור עד שמגיעים לקרקע זרועה, מותר ליטול ידיים לתוכו בשבת... ואין חוששים להשקיית הזרעים שתיעשה על ידי כך, אם אמנם אין כוונתו אליה.

ושם נימק את הדבר (הערה נא): 'מכיוון שנעשה רק על ידי כוח שני דחשיב רק גרמא, אין לאסור אף בכהאי גוונא דהוה פסיק רישא'. והנה בנידון דידן, שאדם שוטף את כליו בזמן שמטחנת המזון פועלת, הרי שזה עצמו נחשב גרמא, שכן אין הוא מכניס בידיו את המזון ישירות למטחנה, אלא שהוא שוטף את כליו והאשפה יורדת לצינור מכוח שני. זהו גרמא ממש, ובתוספת למה שנאמר לעיל שאין זה בכלל מלאכת מתקן, אלא מלאכת מקלקל, בוודאי שיש להתיר לשטוף כלים אף כשהמטחנה פועלת. קל וחומר בשעה שאין המטחנה עובדת והיא עתידה לפעול רק בשעה מאוחרת יותר. לאחר הדברים הללו, יש לסייג ולומר שאינני רוצה להתיר בפועל, וזאת משום הערתו של הרב המשיב בעניין הצורך בהזרמת המים לתוך המטחנה. אינני יודע טכנית כיצד המים משפרים את פעולת המטחנה, ולכן אינני יודע אם וכיצד הצורך בהזרמת המים ישנה את הדין (אם כי נראה שאין הזרמת המים משפיעה כלל על הטחינה, אלא נועדה רק כדי שהאשפה הטחונה תתפנה עם המים הזורמים לביוב). מה טוב היה אילו מכון הלכטכני כמו מכון צומ"ת היה מנגיש לרבנים את הידע הטכני הזה כדי שמורי ההוראה יוכלו להורות הלכה למעשה בדבר.

תגובה לתגובה / הרב הראל דביר

יישר כוח לרב דה לה פואנטה על דבריו המחכימים. אוסיף ואנמק את דבריי. **א) גרמא לצורך עונג שבת.** הרב דה לה פואנטה מניח בדבריו שמלאכה בגרמא מותרת לצורך מניעת 'פגיעה בעונג שבת' שקיימת בהימנעות משימוש בטוחן אשפה בשבת. אני חלוק על הנחה זו, ולענ"ד אין להקל בגרמא לצורך עונג שבת, אלא אולי במקום פגיעה קיצונית בעונג שבת, ולמיטב ידיעתי זו הדעה המקובלת בפוסקים. פגיעה קיצונית כזו אינה המציאות בנידוננו: כמי שמשתמש ביום-יום בטוחן אשפה ומכיר היטב בתועלתו, אני יכול להעיד שתועלת זו בכל שטיפה היא מועטת ביותר, ומדובר במותרות, ולא בכדי נפקד מקומו של טוחן האשפה מרוב מוחלט של הבתים בישראל, עד היום ועד בכלל. לא

שכתב שדבר זה 'מגדרי מלאכת טוחן, שהטוחן לאיבוד - פטור', וזה גם למי שסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה (אלא שקצת צ"ע על מה שמשמע מדבריו שיש ייחודיות בדבר זה דווקא למלאכת טוחן). ועי' שו"ת חתם סופר, ח"ב י"ד סי' צב, שכתב שהמבשל לאיבוד והגוזז לאיבוד אינם מלאכה, ומשמע מדבריו שהוא הדין גם לטוחן לאיבוד.

למקרים כאלה מיועד היתר גרמא, אלא למקרים של הפסד ממון או צורכי רפואה וביטחון חיוניים.³

(ב) **טחינה לאיבוד - מקלקל?** על טחינה לאיבוד כתב ה'משנה ברורה' (סי' שב ס"ק לו): 'אף על גב דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, על כל פנים איסורא מיהא איכא לכולי עלמא'. הרב דה לה פואנטה כותב שטחינה לאיבוד אינה רק מלאכה שאינה צריכה לגופה אלא 'מקלקל', וזאת בדומה לחופר גומה ואינו צריך אלא לעפרה (ולמרות שטוחן האשפה לא מקלקל שום דבר!). לדידי, אין להוציא את המילה מקלקל ממשמעותה הפשוטה, וברור לי שהסיבה להחשבת החופר גומה לעפרה כמקלקל היא שהוא אכן מקלקל את הקרקע, כמשמעות לשון רש"י (שבת עג ע"ב): 'מקלקל הוא - את ביתו, ויותר מזה בריבב"ן (שם): 'אבל האי מקלקל - שנכשל בבית ונופל', וב'מגיד משנה' (הל' שבת פ"א הי"ז):

ומכאן שאם היתה הגומא במקום שאין בו קלקול - אף על פי שאינו צריך לה, חייב עליה לדעת רבינו ז"ל שפסק כר"י. וזה פשוט.

עובדת היות התועלת שבטחינה צדדית אינה סיבה להגדרתה כמקלקל, ולא בכדי היה הדבר פשוט ל'משנה ברורה' (ובלשון 'לכולי עלמא').

(ג) **גרמא בפסיק רישא.** הרב דה לה פואנטה דימה את נידונו לשימוש בכיור שמימיו זורמים בצינור למקום שבו הם משקים את הקרקע,⁵ אך יש חילוק בסיסי בין הנידונים: שם אין כוונה להשקות את הקרקע, והדבר אינו מכוון ואף זניח לחלוטין מבחינת המשתמש (וזו גרמא בפסיק רישא), ואילו כאן יש כוונה לטחון את שאריות האוכל, ואלמלא טחינה זו עלולה להיווצר סתימה והכיור עלול להתמלא במים למשך שעות ארוכות.

(ד) **תרומת המים לפעולת הטחינה.** הרב דה לה פואנטה שאל כיצד המים תורמים לפעולת הטחינה. המים מזרימים איתם את חלקי המוצק הטחונים - מהטוחן אל הצנרת וגם בתוך הצנרת, יוצרים פיזור ומונעים מצב שבו מוצקים נתקעים במקומם. זאת בדומה למים שמוסיפים בהכנת 'שייק' מפירות יבשים.⁶

3. קביעה זו מוזכרת באינספור פרסומים של מכון צומת בכלל והרב ישראל רוזן בפרט. להצגת הסוגיה ומקורותיה, ראה במאמרי: 'הגבלת היתר גרמא למקום הפסד', אמונת עתיד 143, עמ' 129-134; וכן בספר צומת, ח"א פ"ה. אוסיף שלא הבנתי את הסתמכותו של הרב דה לה פואנטה על דברי הרב אשר וייס (<https://katzr.net/ea6c63>): הרב וייס נשאל מרבני לוס אנג'לס האם מותר ללכת ברחוב שיש בו חיישנים מסוימים, וכתב: 'היכי דאי אפשר ויש צער וטירחא יתירא, לא גרע מהפסד' - הגדרה שבוודאי אינה שייכת לנידונו. יתרה מזו, הרב וייס כתב במסקנת דבריו: 'ומשום כל זה נראה, דאף שבודאי יש להתאמץ בכל עוז להמנע מגרם מלאכה בעל ענין, בשעת הדחק, ובמקום דכמעט ואי אפשר בענין אחר, יש מקום להקל'. האם גם עמדתו של הרב דה לה פואנטה היא ש'יש להתאמץ בכל עוז להמנע מגרם מלאכה', או שהוא חולק על הרב וייס?

4. שבת עג ע"ב.

5. שמירת שבת כהלכתה, פי"ב סעי' יח והערה נא.

6. יש מי שייחס למים גם פעולה של קירור הטוחן, אך מכיוון שהטוחן עובד לפרקי זמן קצרים ובעוצמה נמוכה, מסופקני אם אכן קיים צורך בקירור שכזה, ואין הדבר דומה למנוע של רכב שדורש קירור תמיד.

הגדרת חצר / הרב משה גרינהוט

בגיליון אמונת עתיך 145 עמ' 16-17, השיב הרב יעקב אריאל שליט"א שמטע מגודר ונשמר איננו נחשב 'חצר' לעניין קביעות למעשר. הדין שכתב הרב שליט"א אמת, מטע מגודר איננו נחשב 'חצר' למעשר, אלא שהנימוק אינו מדויק לענ"ד. הרב אריאל כותב שלעניין מעשר הגדרת 'חצר' היא חצר הסמוכה לבית, ו'גינה' היא גינה שאינה סמוכה לבית. לדבריו, במקרה של מטע מגודר הסמוך לבית ישתנה הדין, שכן מטע כזה הוא 'חצר' מפני סמיכותו לבית. אולם, נראה להוכיח שהגדרת 'גינה' היא מקום שמיועד לגידול ירקות וזרעים, בדומה למשמעות הלשון בזמננו גם במקרה שהוא סמוך לבית. וכמה ראיות לכך:

(א) 'תאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר, ולמאן דאמר לבית לבית' (בבא מציעא פח ע"א) - מכאן שהגינה עשויה להיות סמוכה לבית עד שעצי הגינה נוטים לתוך הבית - הגדרה זו נאמרה לגבי מעשר ולא לגבי הלכות אחרות.

(ב) לעניין היקף לדירה, שעליו ביסס הרב אריאל את דינו, אומרת הגמרא (עירובין כג ע"ב) על קרפף יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה: 'נזרע רובו הרי הוא כגינה'. מכאן שהגדרת גינה אינה קשורה לניתוקה מהבית, שהרי קרבת הקרפף לבית אינה משתנה בזריעה.

(ג) דין זה מודגש עוד יותר בהלכה שזרעים מבטלים היקף דירה קיים גם בחצר.¹ ובניסוח של ה'שלחן ערוך' (או"ח סי' שנח סעי' י): 'מי שיש לו גינה בחצירו, אם הוא רוב החצר אפילו אין בה אלא בית סאתים לא יטלטל ממנו ומן החצר לבית. ואם הוא יותר מסאתים, לא יטלטל בה ובחצר אלא בד' אמות...'. ההגדרה של חצר זרועה ההופכת לגינה לגבי היקף דירה לטלטול בשבת, נאמרה בירושלמי (מעשרות פ"ג ה"ד) לגבי מעשר:

תני בשם רבי נחמיה חצר שהיא נעדרת הרי היא כגינה אוכלין בתוכה עראי. אמר רבי שמלאי הלכה כרבי נחמיה.

ונפסקה להלכה ברמב"ם (הל' מעשר פ"ד ה"ד): 'חצר שהיא נעדרת הרי היא כגנה ואוכלין בתוכה עראי'. מדובר בחצר העונה להגדרות המחייבות חצר במעשר, כלומר שהיא מגודרת, סמוכה לבית וניתן לאכול בתוכה, למרות זאת, שינוי הייעוד מ'חצר' ל'גינה' פוטר אותה ממעשר.²

1. ולא כדעת ר"ח בתוספות, עירובין כג ע"ב.

2. אמנם בנוגע למצב שרק חלק מהחצר ניטעת ונעדרת נחלקו רמב"ם וראב"ד בהמשך ההלכה, והדבר תלוי גם בגרסאות בירושלמי, אבל העיקרון שמקום שכולו זרוע ומיועד לגידול מוגדר כ'גינה' נשמר.

"תוספת שבת"
לסדרת
אהלי הלכה
הכרך החדש
נבר כאן!

סדרת הספרים אהלי הלכה ממשיכה להאיר את שולחן השבת והחג!

לאחר חמשת הכרכים שכבשו את לב הלומדים:
ימים נוראים // סוכות // פסח // מועדים א' // מועדים ב'
אנו שמחים לבשר על צאת הכרך החדש: **שבת - מלאכות הפת**

**מחיר מיוחד
לכרך בודד
40 ₪ בלבד**

**כרך זה מלווה בתמונות מרהיבות
שממחישות את ההלכות ומוסיפות
חווייה ויזואלית ללימוד ההלכה**

**לרגל ההוצאה החדשה: הסט המלא (6 כרכים)
במחיר מבצע - 150 ₪ בלבד במקום 250 ₪**

בתוספת דברי
הגות ומחשבה

עיסוק בסוגיות
אקטואליות

שפה בהירה
ועדכנית

התייחסות למנהגי
העדות השונות

להזמנות 073-2196969

The Institute for Torah
and the Land of Israel

FERTILITY. MEDICINE. HALACHA

WHERE HALACHA MEETS TECHNOLOGY

מכון כת"ר
לכלכלה על פי התורה

MISHPETZ
ERETZ
Institute

משפט לעם
שדרות

THE TEMPLE INSTITUTE

Koshrot
Kashrut Advisory Service

Schlesinger Institute
for Medical Halachic Research
Shaare Zedek Medical Center, Jerusalem

Halichot Am Israel Organization
Universal Center of Mishpat haTorah

Torah
and State
Center

CHOTAM - Prioritizing Jewish Values

והיה אמונת עתיד
חקן ישועת
חכמת ודעת
יראת ה' היא
אוצר:

Emunat Itecha

The platform for articles combining
Torah study and its practical application
in the Land of Israel

Shevat 5785

146

בחזרה לעמוד התוכן